

Społeczeństwo obywatelskie, informacyjne, geoinformacyjne

JERZY GAŹDZICKI

*Każdemu zapewnia się wolność (...)
pozyskiwania i rozpowszechniania informacji.*

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

● Społeczeństwo obywatelskie

W Polsce dużo uwagi poświęca się obecnie problemom społeczeństwa obywatelskiego, tj. społeczeństwa, w którym obywatele z własnej inicjatywy tworzą odpowiedzialne im formy życia gospodarczego, społecznego i kulturalnego, a ingerencja władzy politycznej w ich życie jest ograniczona do minimum. W społeczeństwie obywatelskim działalność niezależnych od państwa różnorodnych instytucji, organizacji, związków i stowarzyszeń jest podstawą kształtowania świadomych postaw obywatelskich.

Minionych kilkanaście lat przyniosło wiele pozytywnych zmian pod tym względem, czego przykładem może być działalność Rzecznika Praw Obywatelskich. Trudno jednak uznać polskie społeczeństwo obywatelskie za dostatecznie rozwinięte. Przyczyną istniejącego stanu rzeczy jest przede wszystkim znaczne bezrobocie, wiążące się z takimi negatywnymi zjawiskami, jak bezradność, zniechęcenie i niezadowolający poziom oświaty. Odbija się to na jakości demokracji, a zwłaszcza na wyborach i funkcjonowaniu organów przedstawicielskich. Powstają zagrożenia, których bezpośrednim źródłem jest samo społeczeństwo.

Członek społeczeństwa obywatelskiego musi mieć odpowiednią wiedzę o otaczającym go świecie, musi chcieć i umieć pozyskiwać i przekazywać informacje

mające znaczenie dla niego, jego środowiska i całego społeczeństwa. We współczesnych krajach postindustrialnych o gospodarce opartej na wiedzy, zaspokaja on pod tym względem swoje potrzeby, korzystając z osiągnięć telekomunikacji i informatyki (czyli teleinformatyki), a znajdujące się na wysokim poziomie cywilizacyjnym społeczeństwo, w którym żyje, określane jest mianem społeczeństwa informacyjnego.

Istnieją zatem wzajemne związki między systemem demokratycznym, społeczeństwem obywatelskim i społeczeństwem informacyjnym, które w szczególności polegają na tym, że:

- społeczeństwo obywatelskie sprzyja rozwojowi demokracji,
 - społeczeństwo informacyjne sprzyja rozwojowi społeczeństwa obywatelskiego.
- Nawiązując zaś do motta zaczerpniętego z polskiej konstytucji, można stwierdzić, że o ile dla społeczeństwa obywatelskiego podstawowe znaczenie ma prawo do informacji, to dla społeczeństwa informacyjnego ważne są warunki i dostępne środki korzystania z tego prawa.

● Społeczeństwo informacyjne

Problematykę społeczeństwa informacyjnego rozpatruje się na różnych poziomach. Działalność na poziomie światowym prowadzi Organizacja Narodów Zjednoczonych, pod której egidą odbyła się pierwsza faza światowej konferencji na temat społeczeństwa informacyjnego *World*

Summit on the Information Society (10-12 grudnia 2003 r.). Głównymi dokumentami konferencji są: deklaracja zasad oraz plan działań. Pierwszy z nich rozpoczyna się w sposób wyjaśniający pojęcie społeczeństwa informacyjnego:

My, przedstawiciele narodów świata zgromadzeni w Genewie (...), deklarujemy nasze wspólne pragnienie i zobowiązanie budowy ukierunkowanego na ludzi i postęp, globalnego społeczeństwa informacyjnego, w którym każdy może tworzyć, uzyskiwać, użytkować oraz dzielić z innymi informację i wiedzę, ułatwiając osobom, społecznościom i narodom korzystanie z ich własnego potencjału dla trwałego rozwoju i polepszenia jakości życia, przyjmując za podstawę cele i zasady Karty Narodów Zjednoczonych oraz respektując w pełni i podtrzymując Deklarację Praw Człowieka.

Drugi dokument określa na wstępie role tych, którzy powinni współtworzyć społeczeństwo informacyjne, a więc przede wszystkim administracji publicznej, sektora prywatnego i społeczeństwa obywatelskiego (rys. 1). W każdym państwie administracja publiczna jest odpowiedzialna za opracowanie i realizację strategii rozwoju społeczeństwa informacyjnego. Sektor prywatny oraz społeczeństwo obywatelskie odgrywają ważne role konsultacyjne, prowadząc dialog z administracją publiczną. Jednocześnie sektor prywatny zajmuje się rozwojem technologii teleinformatycznych w zakresie infrastruktury, treści i aplikacji, a organizacje społeczeństwa obywatelskiego występują z własnymi inicjatywami i programami wspierającymi ten rozwój. Dodatkowo uznaje się znaczenie środków masowego przekazu oraz międzynarodowych instytucji finansujących.

W dalszej części tego dokumentu zaleca się wykonanie konkretnych działań mających na celu rozwój społeczeństwa informacyjnego, zwracając szczególną uwagę na promowanie teleinformatycznych produktów, sieci, usług i aplikacji. Wyodrębniono wymienione poniżej grupy działań.

1. Promowanie technologii teleinformatycznych dla rozwoju społeczeństwa informacyjnego.
2. Tworzenie infrastruktury teleinformatycznej jako podstawy społeczeństwa informacyjnego.
3. Zapewnianie dostępu do informacji i wiedzy.
4. Upowszechnianie umiejętności korzystania z technologii teleinformatycznych

oraz stosowania ich do celów edukacyjnych.

5. Zapewnianie poufności i bezpieczeństwa w zakresie technologii teleinformatycznych.

6. Tworzenie prawnych i instytucjonalnych warunków ułatwiających rozwój społeczeństwa informacyjnego.

7. Szerokie stosowanie aplikacji teleinformatycznych w zakresie:

- administracji publicznej (*e-government*),
- gospodarki (*e-business*),
- edukacji (*e-learning*),
- zdrowia (*e-health*),
- zatrudnienia (*e-employment*),
- środowiska (*e-environment*),
- rolnictwa (*e-agriculture*),
- nauki (*e-science*).

8. Poszanowanie kulturowej i językowej różnorodności.

9. Współdziałanie ze strony środków masowego przekazu.

10. Uwzględnianie etycznych wymiarów społeczeństwa.

11. Współpraca międzynarodowa i regionalna.

Druga faza przedstawionej konferencji światowej odbędzie w Tunisie dopiero w roku 2005, co umożliwi dokonanie oceny wyników zaplanowanych działań oraz weryfikację planów na przyszłość.

W Komisji Europejskiej sprawami tymi zajmuje się Dyrekcja Generalna Społeczeństwa Informacyjnego (Directorate-General Information Society). Pierwszy z planów działań (znany pod nazwą *eEurope 2002*) dotyczył głównie rozwoju technologii teleinformatycznych. W drugim, realizowanym obecnie (*eEurope 2005: An Information Society for All*) wyróżnia się dwie grupy działań, które wzajemnie się wzmocniają. W planie tym dą-

ży się z jednej strony do stymulowania rozwoju usług, aplikacji i treści w sferze publicznej i komercyjnej, z drugiej zaś – do zapewnienia dostępu do bezpiecznej szerokopasmowej infrastruktury. Zakłada się, że do końca roku 2005 podstawowe zadania zostaną zrealizowane m.in. w zakresie publicznych usług dotyczących administracji, edukacji i zdrowia.

Państwa kandydujące do Unii Europejskiej przygotowały swój własny ramowy plan działań *eEurope+ 2003* stanowiący odzwierciedlenie *eEurope 2002*. W nawiązaniu do tych dokumentów w Polsce przygotowano i realizowano *ePolska – Plan działań na rzecz rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Polsce na lata 2001-2006*. W marcu roku 2003 Komitet Badań Naukowych przedstawił nową wersję tego planu pt. *Strategia informatyzacji Rzeczypospolitej Polskiej – ePolska*. Wyodrębniono w tej nowej wersji kilkanaście projektów priorytetowych, przypisując największe znaczenie następującym tematom:

- powszechny internet szerokopasmowy dla szkół,
 - administracja publiczna dla społeczeństwa informacyjnego (tzw. Wrota Polski),
 - polskie treści w internecie,
 - powszechna edukacja informatyczna.
- Na zakończenie opisano inicjatywy dotyczące tworzenia baz danych administracji publicznej. W zakresie geoinformacji przedstawiono jedynie:

- centralne bazy danych Ministerstwa Środowiska, a mianowicie Bank HYDRO, System Gospodarki i Ochrony Bogactw Naturalnych MIDAS, Centralny Bank Danych Geologicznych i Bazę Koncesji Górniczych,
- Nową Księgę Wieczystą Ministerstwa Sprawiedliwości,
- Zintegrowany System Zarządzania i Kontroli (IACS) Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

Nie wymieniono zatem baz danych przedstawionych w projekcie nowelizacji ustawy *Prawo geodezyjne i kartograficzne*. Istotne znaczenie zarówno dla rozwoju społeczeństwa informacyjnego, jak i obywatelskiego ma ustawa o dostępie do informacji publicznej, której niemal wszystkie przepisy już weszły w życie. Zgodnie z tą ustawą każdemu przysługuje prawo dostępu do informacji publicznej, tj. informacji o sprawach publicznych. Od osoby zainteresowanej informacją nie wolno przy tym żądać wykazania interesu prawnego lub faktycznego. Dostęp do informacji publicznej jest w zasadzie bezpłatny, choć może podlegać opłacie odpo-

Wybrane definicje

przyjęte w projekcie ustawy o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne:

■ System teleinformatyczny – zespół współpracujących ze sobą urządzeń informatycznych i oprogramowania, zapewniający przetwarzanie i przechowywanie, a także wysyłanie i odbieranie danych poprzez sieci telekomunikacyjne za pomocą właściwego dla danego rodzaju sieci urządzenia końcowego (definicja wprowadzona ustawą z 18 lipca 2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną).

■ Rejestr publiczny – rejestr, ewidencja, wykaz, lista, spis albo inne podobne urządzenie ewidencyjne służące do realizacji zadań publicznych, prowadzone przez podmiot publiczny na podstawie odrębnych przepisów.

■ Projekt informatyczny o publicznym zastosowaniu – określony w dokumentacji zespół działań lub czynności organizacyjnych i technicznych mających na celu zbudowanie, rozbudowę lub unowocześnienie systemu teleinformatycznego używanego do realizacji zadań publicznych, świadczenie usług dotyczących utrzymania tego systemu lub opracowania procedur realizowania zadań publicznych drogą elektroniczną. Rozróżnia się projekty główne i sektorowe. Projekt główny dotyczy więcej niż jednego działu administracji rządowej, projekt sektorowy – tylko jednego działu. ■

wiadającej dodatkowym kosztem wynikającym ze szczególnych wymagań zainteresowanego.

Kolejnym ważnym i oczekiwanym aktem prawnym będzie rozpatrywana obecnie ustawa o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne. W zakres jej projektu wchodzi m.in. zasady i wymagania dotyczące:

- Planu Informatyzacji Państwa,
 - projektów o publicznym zastosowaniu,
 - systemów teleinformatycznych używanych do realizacji zadań publicznych,
 - rejestrów publicznych,
 - wymiany informacji w formie elektronicznej między podmiotami publicznymi.
- Ustawa ma dotyczyć podmiotów publicznych, tj. organów administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego (wraz z urzędami i podległymi jednostkami organizacyjnymi) oraz sądów.

Plan Informatyzacji Państwa ma na celu głównie określanie organizacyjnych i technologicznych podstaw rozwoju społeczeństwa informacyjnego, uwzględniając koordynację realizowanych przez wię-

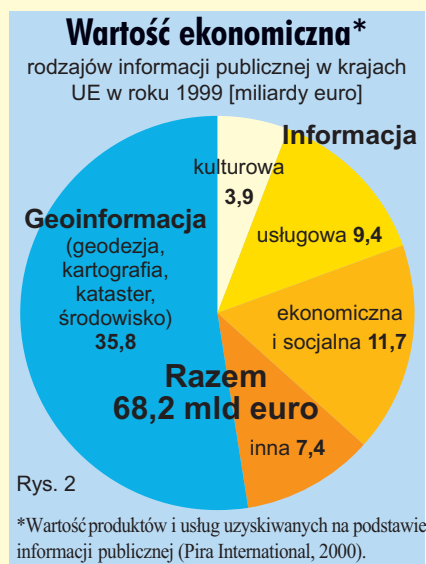
cej niż jeden podmiot publiczny projektów informatycznych o publicznym zastosowaniu, modernizację oraz łączenie systemów teleinformatycznych używanych do realizacji zadań publicznych, zapewnianie warunków bezpieczeństwa i zgodności działania tych systemów oraz stwarzanie warunków współpracy międzynarodowej w tym zakresie. Plan ten ma być ustanawiany w trybie rozporządzenia Rady Ministrów.

W akcie ustanawiającym projekt informatyczny o publicznym zastosowaniu mają być określone: cel projektu, podmiot publiczny odpowiedzialny za realizację, zakres zadań, źródła finansowania i harmonogram realizacji.

Przewiduje się określenie przez Radę Ministrów minimalnych wymagań dla systemów teleinformatycznych, rejestrów publicznych i wymiany informacji między podmiotami publicznymi. Utworzona ma być Krajowa Ewidencja Systemów Teleinformatycznych i Rejestrów Publicznych.

● Społeczeństwo geoinformacyjne

W społeczeństwie informacyjnym korzysta się z informacji publicznej, której najważniejszą częścią jest geoinformacja publiczna. Badania wykonane na zamówienie Dyrekcji Generalnej Społeczeństwa Informacyjnego Komisji Europejskiej wykazały, że ponad 50% wartości ekonomicznej informacji publicznej w Unii Europejskiej przypada na geoinformację, gdzie przez wartość ekonomiczną informacji rozumie się dochód narodowy uzyskiwany na podstawie tej informacji (rys. 2).

Znaczenie geoinformacji potwierdza niezależnie Federalny Komitet Danych Geograficznych (Federal Geographic Data Committee) Stanów Zjednoczonych, według którego około 80% danych publicznych zawiera komponent przestrzenny. Rola geoinformacji w społeczeństwie informacyjnym postrzegana jest i naświetlana zarówno w Polsce (Ney, 2002), jak i za granicą (Longley, 1999).

W kontekście społeczeństwa informacyjnego geoinformacja zasługuje na wyróżnienie również z innych względów. Otóż korzystanie z geoinformacji jako informacji o przestrzeni ziemskiej w jej różnych aspektach wymaga pewnych określonych umiejętności i wiadomości, które powinny być przekazywane poprzez odpowiednie formy upowszechniania wiedzy. Poza tym dla geoinformacji w społeczeństwie informacyjnym stosuje się pewną szczególną infrastrukturę zwaną, jak wiadomo, infrastrukturą geoinformacyjną lub infrastrukturą danych przestrzennych, która rozpatrywana jest na tych samych poziomach, co społeczeństwo informacyjne.

Dla podkreślenia wysokiej użyteczności i pewnej odrębności geoinformacji może być zatem stosowane pojęcie społeczeństwa geoinformacyjnego, tj. społeczeństwa szeroko korzystającego z geoinformacji, która jest uzyskiwana za pomocą powszechnie dostępnych usług infrastruktury geoinformacyjnej. Warto przy tej okazji zauważyć, że członek społeczeństwa informacyjnego żyje w dwóch różnych przestrzeniach, a mianowicie (rys. 3):

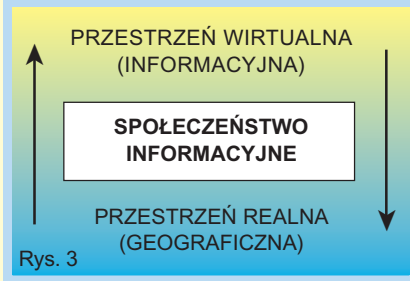
- w realnie istniejącej przestrzeni geograficznej,
- w wirtualnej cyberprzestrzeni tworzonej przez internet i powiązane z nim systemy teleinformatyczne zaspokajające różnorodne potrzeby użytkownika tych systemów.

Ma to oczywisty wpływ na działania i zachowania się człowieka: jego pracę, wypoczynek, edukację i łączność z innymi ludźmi; a w konsekwencji – na wybór przez niego miejsca zamieszkania, zatrudnienia, studiów i rekreacji. Przestrzeń wirtualna oddziałuje zatem na realną przestrzeń geograficzną, a zwłaszcza na elementy jej zagospodarowania.

● Wspólny cel

W artykule przedstawiono rolę i znaczenie geoinformacji w świetle pojęć, koncepcji i przedsięwzięć wiążących się z rozwojem społeczeństwa obywatelskiego i informacyjnego. Autor wyraża na-

Dwie przestrzenie społeczeństwa informacyjnego

dzieję, że zawarte w nim wiadomości i rozważania będą przydatne w realizacji zamierzeń legislacyjnych dotyczących społeczeństwa informacyjnego, informatyzacji oraz dziedzin powiązanych z geoinformacją, w tym geodezji i kartografii. Przyczynianie się do budowy społeczeństwa geoinformacyjnego w jego powiązaniu z szerszym rozumianym społeczeństwem informacyjnym, a w konsekwencji również ze społeczeństwem obywatelskim, powinno być celem przyświecającym merytorycznie właściwym organom administracji rządowej i samorządowej, firmom, środowiskom naukowym i organizacjom pozarządowym.

Prof. Jerzy Gaździcki jest prezesem Polskiego Towarzystwa Informatyki Przestrzennej. Tematyka tego artykułu została pobieżnie przedstawiona podczas odczytu wygłoszonego przez autora na grudniowym posiedzeniu Komisji Geoinformatyki Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie.

Źródła:

1. Longley P. A. i in., 1999, *Geographical Information Systems*, John Wiley & Sons, New York;
2. Ney B., 2002, *Program budowy społeczeństwa informacyjnego w Polsce. GIS a społeczeństwo informacyjne*; Rozdział V w: Biblioteka Informatyka Samorządowego, Centrum Promocji Informatyki, Warszawa;
3. *Ustawa o dostępie do informacji publicznej z 6 września 2001 r.*;
4. *Ustawa o świadczeniu usług drogą elektroniczną z 18 lipca 2002 r.*;
5. *Projekt ustawy o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne oraz o zmianie niektórych ustaw*, stan z 25 czerwca 2003 r.;
6. *Projekt ustawy o zmianie ustawy Prawo geodezyjne i kartograficzne oraz ustawy o księgach wieczystych i hipotece*, stan z 16 września 2003 r.;
7. World Summit on the Information Society: www.itu.int/wsis/
8. EC Directorate-General Information Society http://europa.eu.int/information_society/
9. Pira International <ftp://ftp.cordis.lu/pub/econtent/docs> (commercial final report)